

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
СВІТОВИЙ ДОСВІД****Мельник О.В.,***аспірантка кафедри управління ім. О. Балацького,**Сумський державний університет, м. Суми**o.melnik@management.sumdu.edu.ua;***Мирошниченко Ю.О.,***к.е.н., доцент, доцент кафедри управління ім. О. Балацького,**Сумський державний університет, м. Суми**tyroshnychenko@management.sumdu.edu.ua***Розман-Лі А.В.,***аспірантка кафедри управління ім. О. Балацького,**Сумський державний університет, м. Суми**posmishka_20@ukr.net*

Підвищення якості вищої освіти залежить від багатьох факторів, одним із головних є достатнє фінансування вищої освіти. При цьому низький рівень якості вищої освіти веде до чисельних проблем на ринку праці, низького рівня розвитку людського капіталу та економіки в цілому. А отже витрати на фінансування вищої освіти (як і освіти загалом) є скоріше не витратами, а інвестиціями в розвиток людського капіталу держави, що має прямий вплив і на її економічне зростання та сталий розвиток. Стаття присвячена аналізу підходів до фінансування вищої освіти на основі вивчення досвіду зарубіжних країн з метою визначення можливостей адаптації та впровадження в практику українських ЗВО. Для дослідження авторами було обрано аналіз підходів до фінансування вищої освіти у Англії, Німеччині, Скандинавських країнах та США. Розглянуті ключові моделі фінансування вищої освіти, а саме англійська модель як приклад фінансування за формулою, соціальна модель Скандинавських країн, американська модель із широкою системою фінансової підтримки для студентів та німецька модель із системою дуальної освіти. Авторами зазначено, що країни мають різні підходи до організації фінансування системи вищої освіти (наприклад, фінансування «за формулою» (що також відрізняється по різних моделях), «за результатами», «гроші за студентом» та ін.). Спільним для країн є визнання вищої освіти та ЗВО як важливих суб'єктів соціально-економічного простору, взаємодія з якими сприяє якісному розвитку суспільства та економічному зростанню країни. Тому для розглянутих моделей характерною є багатоканальна система фінансування закладів вищої освіти, до якої відноситься як фінансування із державного бюджету, так і надходження з приватних джерел, а також платні послуги, що надаються самими ЗВО. Відмічається також високий рівень фінансової підтримки студентів за допомогою надання грантів, стипендій, кредитів, субсидій тощо. Зазначається, що такий принцип фінансування закладів вищої освіти та, власне, здобувачів як суб'єктів освіти є перспективним для впровадження в системі фінансування вищої освіти в Україні.

Ключові слова: вища освіта, державне регулювання, фінансування, ЗВО, кредити, гранти.

DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-13

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Якість вищої освіти є одним із головних чинників, що впливає на рівень розвитку людського капіталу та ефективного функціонування ринку праці в країні. При цьому розвиток сфери освіти потребує значного забезпечення фінансовими ресурсами. Провідними напрямками державної фінансової політики в галузі освіти має стати не тільки підвищення рівня фінансування вищої освіти, а й трансформація цієї системи, тобто зміна якісного та кількісного перерозподілу, пошук та диверсифікація джерел фінансування підготовки кадрів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблем державного регулювання фінансування вищої освіти присвячені праці вітчизняних вчених О. Стойки, І. Світяшук, А. Солодько, Є. Стадного, Ю. Коваленко, Л. Вітренко, І. Чугунова, С. Качули, Л. Козарезенко, В. Малишко, Т. Яшук, Л. Лисяк. Значний масив даних з відповідної теми міститься також в електронних джерелах.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аналіз підходів до фінансування вищої освіти на основі вивчення досвіду зарубіжних країн.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Розглянемо світовий досвід у сфері фінансування вищої освіти. Для дослідження нами було обрано аналіз підходів до фінансування вищої освіти у Англії, Німеччині, скандинавських країнах та США.

Англія. Державне фінансування вищої освіти в Англії відбувається з декількох джерел, основними з яких державні організації Office for Students (OfS) та Research England (раніше Higher Education Funding for England), які розподіляють державні кошти серед ЗВО країни. Додатково фінансування надходить за рахунок студентських кредитів та грантів, у тому числі від інших державних і приватних джерел, а також через гранти освітнім установам. Фінансування розподіляється в рамках системи «фінансування за формулою» за такими категоріями: основні кошти ідуть на фінансування навчального процесу, що залежить від кількості студентів та індикативної собівартості спеціальностей, на яких вони навчаються, та у деяких випадках, відповідності цих спеціальностей конкретним пріоритетам державної політики. Значна частина коштів також спрямовується на фінансування наукових досліджень. Частина коштів надається на конкурсній основі на так званий «обмін знаннями»: зв'язки з бізнес-спільнотою, створення технопарків, бізнес-інкубаторів та на інші засоби сприяння розвитку студентських стартапів та соціальних інновацій. Окремо виділяються цільові кошти (близько половини усієї суми) на підтримку певних груп студентів та інститутів. Для підтримки деяких спеціальностей (переважно інженерних) держава практикує надання вступникам одноразової допомоги [1, с. 33; 2; 3, с. 3-33].

Освіта у англійських ЗВО є платною, однак система фінансової підтримки студентів добре розвинута. Більша частина державного фінансування надається безпосередньо студентам у формі кредитів та грантів. Студенти отримують кредити та додаткові гранти (за необхідності) на оплату навчання та покриття витрат на проживання. Сума, яку можна отримати, залежить від місця проживання, програми навчання, типу навчального закладу, і доходів сім'ї. Також організація пропонує низку академічних та соціальних стипендій, грантів та виплат для окремих категорій студентів [4].

Погашення кредитів студентами починається після закінчення ЗВО в разі, якщо їх прибуток складає більше певного порогового рівня, що складає 27295 фунтів на рік, 2274 – на місяць. Щомісячна виплата залежить від доходу студента і дорівнює дев'ятивідсоковому податку на приріст доходу (від порогової суми 2274 фунтів). Наприклад, якщо студент отримує 2310 фунтів на рік, його приріст – 36 фунтів, він має сплачувати 3 фунти на місяць. Оскільки відсоткова ставка оновлюється щорічно, в реальній оцінці сума, яка виплачується боржниками, залишається майже такою ж, як і запозичена. Будь-який кредит, не погашений протягом 30 років, буде скасовано [5].

Німеччина. Державне фінансування освіти в Німеччині реалізується на трьох рівнях: федеральному, регіональному (землі) і місцевому (муніципалітети). Загалом, майже 90 % фінансування вищих навчальних закладів надходить із державних джерел, близько 75 % яких – саме бюджети федеральних земель [6]. Основна частка коштів, яку ЗВО отримують від федеральних фондів, спрямовується на забезпечення навчального процесу, якості викладання, і, головним чином, на сприяння розвитку науково-дослідної роботи, а також обміну інноваційними ідеями, знаннями та технологіями з бізнесом та громадою.

У Німеччині бюджетне фінансування дедалі більше розподіляється за такими параметрами, як кількість студентів у рамках нормованого терміну навчання та загальна кількість випускників, або ж рівень додаткового фінансування, залучений на дослідницькі цілі, та/або кількість докторських ступенів. Відношення між державою

та ЗВО все більше залежать від зазначених у договорах стратегічних цілей, і відповідних їм результатів роботи [7].

В Німеччині досить обмежені можливості залучення позабюджетних коштів, оскільки переважно освіта є безкоштовною. При цьому система фінансової підтримки студентів в Німеччині є досить розвинутою і представлена грантами та кредитами. Основна частина надається згідно Федерального закону про навчальну допомогу студентам VAFöG. Якщо сімейний прибуток є недостатнім, надається фінансова підтримка від держави. Завдяки VAFöG, студенти мають змогу не працювати або майже не працювати під час навчання. При цьому близько двох третин студентів мають часткову зайнятість. Половина отриманих коштів зазвичай надається у формі гранту, друга половина – у формі безвідсоткового кредиту, який починають виплачувати через п'ять років після закінчення ЗВО [7].

Особливістю німецької системи освіти є дуальне навчання, що поєднує у собі класичне навчання в навчальному закладі із практичною підготовкою, яка проводиться в умовах реальних підприємств.

Скандинавські країни. У Скандинавських країнах, що відомі високим рівнем соціальної підтримки та захищеності громадян, здобуття освіти є переважно безкоштовним. Більше того, студенти отримують додаткові гранти та кредити (за необхідності) на покриття витрат на проживання тощо. Фінансування ж ЗВО відбувається переважно із державного бюджету.

У Фінляндії це – фінансування за формулою, що охоплює освітні (від 42 до 76 % фінансування в залежності від типу університету), наукові (від 19 до 34 %) та інші показники. Наприклад, вагомим є показник «наукові дослідження та розробки», що складається з кількості наукових публікацій, здобутих ступенів PhD, отримане фінансування науки на конкурсних засадах тощо. Крім того, враховуються такі показники, як «регіональне значення та співпраця з підприємствами/ бізнесом», «якість», тобто кількість працевлаштованих випускників, відгуки випускників тощо, та «інтернаціоналізація», що охоплює студентську та викладацьку мобільність, кількість випускників-іноземців, іноземних викладачів і дослідників-сумісників тощо. Крім того, певна частка коштів іде на стратегію університету та ступінь її реалізації, а також фінансування специфічних та національно пріоритетних галузей знань [8].

Досить подібні моделі фінансування вищої освіти діють і в інших Скандинавських країнах, однак кожна має свої особливості. Наприклад, у Норвегії фінансування надається у формі блок-гранту, який варіюється по ЗВО і складається зі стратегічного фінансування та з фінансування, оснований на результатах діяльності університету [9]. У Данії ж фінансування відбувається за декількома схемами, основною з яких є «*taximeter system*», тобто система надання грантів на освітні цілі, виходячи з кількості студентів (*student full-time equivalents*, еквівалентних одиниць, рівних студенту денної форми навчання, що навчається повний день), помножених на фіксовану суму коштів, закладену в річному державному бюджеті на 1 студента. Крім цього, значна частка фінансування надходить у вигляді «основного гранту», частина якого також базується на показниках результативності діяльності. Такі гранти націлені на розвиток існуючих навчальних програм і стимулюють подальше досягнення результатів. Частина ж є незалежною від результатів діяльності і створена для підтримки дрібних та регіональних ЗВО. Крім того, є цільові гранти, направлені, наприклад, на проведення досліджень, або ж на розробку нових освітніх програм, визначених державою як політично пріоритетні [10].

Окрім державного фінансування, невелика частка коштів надходить до ЗВО скандинавських країн через додаткове фінансування та платні послуги, на сьогодні це лише 5-10 %. Це контрактні освітні та дослідницькі послуги, що фінансують сторонні компанії та організації, продаж публікацій, виробництво товарів та послуг, пожертвування та спонсорство. В деяких випадках університети все ж таки стягують плату за навчання. При цьому навіть у таких випадках плата використовується на користь студентів і часто відшкодовується їм у вигляді грантів та/або кредитів [9-12].

Система фінансової підтримки студентів в країнах Скандинавії є добре розвинутою і представлена грантами, кредитами, а у Фінляндії і дотаціями на оплату житла (що може надаватися в залежності від доходу студента) [12]. Також розмір допомоги є вищим, якщо студент проживає окремо, а не з батьками. У Норвегії ж при виконанні цієї умови 40 % кредиту, який і є базовою допомогою, перетворюється на грант [9]. Гранти надаються переважно на термін близько 6-9 років, але в цілому в кожній з країн система надання фінансової допомоги є досить гнучкою. Також є додаткові гранти та пільгові умови для певних вразливих категорій студентів. Умови надання кредитів є досить лояльними. Виплати починаються через 0,5 – 2 роки після закінчення навчання. Загальний термін сплати – 15-30 років. За необхідності можливі також певні відстрочки або навіть списання боргу [9-13].

У США діє орієнтована на вільний ринок система фінансування вищої освіти з високою оплатою за навчання, але добре налагодженою системою фінансової підтримки студентів. Оплата за навчання є головним джерелом фінансування університетів. У державних ЗВО це – близько 20 % загального фінансування, в приватних некомерційних закладах – 30%, а в приватних комерційних – близько 93 % їхнього прибутку. Основну ж частину доходів (близько 43 %) публічних ЗВО складає державне фінансування, що здійснюється на декількох рівнях: федеральному, на рівні штатів, і найменша частка – на місцевому. Щодо приватних некомерційних і комерційних ЗВО, частка державного фінансування тут складає близько 12% і 2% відповідно [14, с. 224-226].

Важливу роль у фінансуванні вищої освіти США відіграють приватні надходження, такі як інвестиції корпорацій, приватні гранти і угоди (наприклад, на спільну розробку та виробництво товарів та послуг), фінансування зі сторони приватних осіб (часто випускників ЗВО), благодійних організацій і фондів тощо. За рахунок цих пожертвувань формуються ендаументи, тобто фонди цільового та ресурсного капіталу, які університет використовує на свої потреби. Такі фонди можуть покривати до 40 % річних витрат. Крім того, певна частка доходів формується від додаткової комерційної діяльності, здійснюваної університетами. Це надання додаткових освітніх послуг, використання власності, медичні та інші допоміжні послуги. Розподіл отриманих коштів залежить від типу ЗВО [15, с. 213-214; 16, с. 71].

В США система фінансової допомоги представлена грантами, стипендіями, позиками, податковими пільгами. Можна використовувати і декілька різних видів фінансової підтримки одночасно, однак їх загальна сума не може перевищувати плату за навчання.

Наймасштабнішою державною програмою фінансової підтримки студентів є гранти Пелла, що надаються згідно фінансових потреб і переважно для студентів бакалаврату. Їх розмір залежить від ряду факторів: фінансових можливостей студента, вартості навчання, статусу зарахування студента (повний або неповний робочий день), а також від того, чи планує студент навчатися протягом повного навчального року чи менше. Перевагами цієї програми є те, що в разі, якщо при розрахунку цієї формули, індекс Гранту Пелла буде нижче певної величини, допомога надається обов'язково. Щодо інших грантів, вони є залежними від рівня фінансування певного ВНЗ. Крім того, отримання цього гранту залишає можливість отримати інші види державної фінансової підтримки. Крім того, є і інші додаткові федеральні гранти та пільги, а також досить вагомі гранти, які надаються самими університетами (особливо масштабними є гранти приватних некомерційних ВНЗ), штатами, роботодавцями та приватними особами [15, с. 215; 16].

Частину вартості навчання, що не була покрита грантами/пільгами, студенти можуть оплатити за допомогою позик. Федеральні позики є набагато вигіднішими, ніж приватні, оскільки мають нижчі відсоткові ставки, гнучкі схеми погашення, в певних випадках надають можливість відстрочки платежів або взагалі скасування позики. Термін сплати позики складає близько 10 років і починається через 6 місяців після закінчення навчання.

Федеральна програма прямих позик Форда є найбільшою федеральною програмою студентського кредитування. При цьому кредитором виступає департамент освіти США. Поділяються на прямі субсидовані позики для студентів бакалавратури, які демонструють фінансову потребу (як правило, це безвідсотковий кредит, що надається на певний період); прямі несубсидовані позики, для отримання яких немає необхідності демонструвати фінансову потребу; батьківські прямі позики "PLUS"; і об'єднані прямі позики, що поєднують у собі всі федеральні студентські позики в єдину позику з єдиним кредитором. Користуючись цим видом позик, можна збільшити термін сплати позики і за рахунок цього зменшити розмір щомісячних виплат [18].

Не зважаючи на таку добре налагоджену систему державної фінансової допомоги студентам, багато американських громадян, дослідників і економістів занепокоєні тим, що загальна висока плата за навчання веде до значного боргового навантаження на студентів і їх батьків.

Також існує Федеральна програма, що надає можливість поєднувати навчання із роботою, тобто дозволяє студентам із «фінансовими потребами» працювати у другій половині дня (наприклад, по 20 годин на тиждень) або під час літніх канікул і самостійно оплачувати навчання. Це переважно роботи в університетському містечку, державних та неприбуткових установах і відповідають громадським, суспільним інтересам. Або ж робота може максимально відповідати профілю навчання студента (переважно у приватних організаціях) [15, с. 215].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Державне фінансування вищої освіти в провідних країнах світу реалізується на декількох рівнях: національний, регіональний, місцевий. Система розподілу коштів серед ЗВО відрізняється по країнах, і залежить від освітніх, наукових та інших показників, а також від стратегічних цілей, і відповідних їм результатів роботи. Кошти спрямовуються переважно на освітні, наукові цілі, на так званій «обмін знаннями» та зв'язки зі спільнотою, а також на пряму підтримку самих студентів, а в деяких випадках – спеціальностей та ЗВО. Крім того, певна частка коштів надходить до ЗВО через приватні надходження та платні послуги. Незалежно від розміру оплати за навчання та її наявності в цілому, система фінансової підтримки студентів є добре розвинутою і представлена кредитами, грантами, стипендіями, пільгами тощо. Система їх надання залежить переважно від доходів та соціального становища студентів і їх сімей та рівня їх академічної успішності. Система надання фінансової допомоги є досить гнучкою, допускаються переривання, відстрочки на певних умовах. Умови надання кредитів - доволі лояльні. Таким чином, використання позитивного досвіду розглянутих країн щодо державного регулювання фінансування вищої освіти є доцільним для подальшого дослідження і використання у вітчизняній системі освіти. Подальшого дослідження вимагають механізми впровадження багатоканальності фінансування українських ЗВО і самих студентів, можливості використання елементів приватного фінансування ЗВО. Особливої уваги потребує дослідження розвитку системи фінансової підтримки студентів через кредитування і надання пільг та грантів в Україні.

SUMMARY

Melnyk O., Myroshnychenko Iu., Rozman-Li A. State regulation of higher education funding: world experience

Improvement of the quality of higher education depends on many factors, including adequate funding for higher education. At the same time, the low level of higher education quality leads to numerous problems in the labour market, low-level development of human capital and the economy. Thus, the expenditures on financing higher education are investments in the development of the state's human capital, which has a direct influence on its economic growth and sustainable development. The article gives the analysis of approaches to the higher education funding based on the foreign experience study in order to determine the possibilities of adaptation and implementation to Ukrainian education system. The authors chose to analyze the approaches to financing higher education in England, Germany, the Scandinavian countries and the United States. The key models of funding higher education are reviewed, namely the English model as an example of formula funding, the social model of the Scandinavian countries, the American model with a comprehensive financial support system for students and the German model with a dual education system. Countries have different approaches to the organization of financing

higher education (for example, funding "by formula" (which also differs in various models), "by results", "money per student", etc.). The common for the countries is the recognition of higher education and HEIs as essential subjects of the socio-economic space, interaction with which contributes to the quality development of society and economic growth of the country. Therefore, the considered models are characterized by a multi-channel system of financing higher education institutions, which includes both funding from the state budget and revenues from private sources, as well as paid services provided by the very universities. There is also a high level of financial support of students through grants, loans, subsidies and more. It is noted that this principle of financing the Higher Education Institutions and, in fact, students as subjects of education is prospective for implementation into higher education funding system of Ukraine.

Keywords: higher education, state regulation, financing, HEI, credits, grants

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Світяшук І., Солодько А., Стадний С. Державне фінансування підготовки кадрів у вищій освіті: досвід та виклики. К.: Центр дослідження суспільства. 2014. 72 с. URL: http://iro.org.ua/uploads/Report_CSR_finance_HEI.pdf
2. Annual funding. Office for Students. URL: <https://www.officeforstudents.org.uk/advice-and-guidance/funding-for-providers/annual-funding/>
3. Guide to funding 2017-18: How HEFCE allocates its funds. Higher Education Funding Council for England (HEFCE), corp creator. 2017. 42 p. URL: <http://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/29341>
4. Get undergraduate student finance: step by step. Student finance if you started before 1 September 2012. URL: <https://www.gov.uk/student-finance-for-existing-students>
5. How much do I repay? The student's room community. URL: <https://www.thestudentroom.co.uk/student-finance/how-much-do-i-repay>
6. Higher Education Finance. German Rectors' Conference (HRK). URL: <https://www.hrk.de/activities/higher-education-finance/>
7. Germany Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-31_en
8. Steering, financing and agreements of higher education institutions, science agencies and research institutes. Ministry of Education and Culture. URL: <https://minedu.fi/en/steering-financing-and-agreements>
9. Norway Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-54_en
10. Denmark Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-22_en
11. Finland Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-25_en
12. Sweden Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-80_en
13. State Educational Grant and Loan Scheme. URL: <https://www.su.dk/english/state-educational-grant-and-loan-scheme-su/>
14. De Brey C., Snyder T.D., Zhang A., and Dillow S.A. Digest of Education Statistics 2019 (NCES 2021-009). National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Washington, DC. 2021. 595 p. URL: <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2021009>
15. Стойка О. Я. Фінансова підтримка вищої освіти в США. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2013. Вип. 29. С. 213-216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_29_63
16. Фомина О.И. Особенности стратегии развития высшего образования в США в современных условиях. *Образование и наука.* 2014. Вып. 10. С. 118-130. <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2014-10-118-130>
17. Federal Grant Programs. Federal Student Aid. An Office of the U.S. Department of Education. URL: <https://studentaid.gov/sites/default/files/federal-grant-programs.pdf>
18. Federal Student Loan Programs. Federal Student Aid. An Office of the U.S. Department of Education. URL: <https://studentaid.gov/sites/default/files/federal-loan-programs.pdf>

REFERENCES

1. Svitiashchuk, I., Solodko, A., Stadnyi, Ye. (2014). Derzhavne finansuvannya pidhotovky kadrov u vyshchii osviti: dosvid ta vyklyky (State funding of personnel training in higher education: experience and challenges). K.: Tsentr doslidzhennia suspilstva. 72 P. URL: http://iro.org.ua/uploads/Report_CSR_finance_HEI.pdf
2. Annual funding. Office for Students. URL: <https://www.officeforstudents.org.uk/advice-and-guidance/funding-for-providers/annual-funding/>
3. Guide to funding 2017-18: How HEFCE allocates its funds. Higher Education Funding Council for England (HEFCE), corp creator. (2017) Guide to funding 2017-18: How HEFCE allocates its funds. 42 P. URL: <http://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/29341>
4. Get undergraduate student finance: step by step. Student finance if you started before 1 September 2012. URL: <https://www.gov.uk/student-finance-for-existing-students>
5. How much do I repay? The student's room community. URL: <https://www.thestudentroom.co.uk/student-finance/how-much-do-i-repay>
6. Higher Education Finance. German Rectors' Conference (HRK). URL: <https://www.hrk.de/activities/higher-education-finance/>

7. Germany Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-31_en
8. Steering, financing and agreements of higher education institutions, science agencies and research institutes. Ministry of Education and Culture. URL: <https://minedu.fi/en/steering-financing-and-agreements>
9. Norway Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-54_en
10. Denmark Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-22_en
11. Finland Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-25_en
12. Sweden Higher Education Funding. Eurydice Network on the official website of the European Union. URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-80_en
13. State Educational Grant and Loan Scheme. URL: <https://www.su.dk/english/state-educational-grant-and-loan-scheme-su/>
14. De Brey, C., Snyder, T.D., Zhang, A., and Dillow, S.A. (2021). Digest of Education Statistics 2019 (NCES 2021-009). National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Washington, DC. URL: <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2021009>
15. Stoika, O. Ya. (2013). Finansova pidtrymka vyshchoi osvity v SShA (Financial support of higher education in the USA). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Pedagogika. Sotsialna robota*, 29, 213-216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_29_63
16. Fomina O.I. (2014). Osobennosti strategii razvitiya vysshogo obrazovaniya v SShA v sovremennykh usloviyakh (The peculiarities of the USA higher education development strategy under current conditions). *Obrazovanie i nauka*, 10, 118-130. <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2014-10-118-130>
17. Federal Grant Programs. Federal Student Aid. An Office of the U.S. Department of Education. URL: <https://studentaid.gov/sites/default/files/federal-grant-programs.pdf>
18. Federal Student Loan Programs. Federal Student Aid. An Office of the U.S. Department of Education. URL: <https://studentaid.gov/sites/default/files/federal-loan-programs.pdf>